

Fogalmak — közelről

12. Népgazdasági egyensúly

A gazdaság olyan állapota, amelyben a fontosabb erőforrások, termékek és szolgáltatások kínálata és kereslete összhangban van egymással. Az egyensúly mindig közelítő jellegű és részegyensúlyok összességéből áll össze. Nem mechanikus összegezése az előbbieknek, hanem szintézise. Az egyensúlyi helyzet csak mint tendencia érvényesül, az időről időre létrejövő részleges egyensúlyhiányok feloldása fontos feladat a népgazdaság tervszerű irányításában.

Az egyensúly hiánya — bármely területen jelentkezik — mindig gondot okoz, ellenakciót sürget. Napjainkban külgazdasági vetületben bomlott meg az egyensúlyi helyzet: mind 1974-ben, mind 1975-ben az ország behozatala lényegesen magasabb volt, mint kivitele, ennek következtében nemzetközi árucseré-forgalomunk sem volt kiegyensúlyozott, több értéket, árut fogyasztottunk, használtunk fel, mint amennyit a ténylegesen megtermelt nemzeti jövedelem tartalmazott. Épp a külgazdasági egyensúly javítása, helyreállítása érdekében ebben a tervidőszakban nem használhatjuk fel belföldön a mindenkor nemzeti jövedelem egészét, annak egy részét külföldön kell felhasználni, azaz exportálni kell.

A költségvetés kapcsán is beszélhetünk egyensúlyról, vagy annak hiányáról. A költségvetés egyensúlyhiánya sem pozitív jelenség. Ez azonban nem jelent feltétlenül a gazdaságon belül is egyensúlyhiányt. Elsősorban azt jelzi, hogy a költségvetés kiadásai meghaladják a bevételeket. A hiányt azonban — pénzürgalmi szempontból — fedezi az egyéb pénztulajdonosok — vállalatok, lakosság — folyó évben fel nem használt, bankbetétekben elhelyezett pénze.

A népgazdaság fejlődése akkor zavartalan, amikor egy-egy öt éves tervidőszak általában biztosítani tudjuk a külgazdasági egyensúlyt, a gazdaságon belül pedig a részterületeken sem jön létre nagyobb mértékű egyensúlyhiány.

Műemlékek pusztulása

A műemlékek pusztulását elsősorban a levegő kén-dioxid és széndioxid szennyezése okozza. A légi közlekedés által okozott légerőzés is ártalmas. A nem megfelelő restaurálás is nehézséget okoz a műemlékek megmentésénél. Az Akropolisz restaurálását nehezíti, hogy a 19. századbeli helyreállítás során cementet is használtak. Ugyancsak észszerűtlennek mondható, hogy oxidálásra hajlamos fémrészeket is beépítettek a restauráció során. A tapasztalatok szerint még a harmadik is káros hatású, mert a gépjárművek kipufogója gázaival és az ipari gázokkal kénes savakat alkot, amelyek behatolnak a hajszálrepedésekbe.

A levegőszennyezés az épületeken kívül a szobrokra is hat. A homokkőből készült szobroknál főleg homok lesz, és esetleg lepeleg a szobor arca is. A szakértők kételkednek abban, hogy kizárólag a gépkocsik kipufogó gáza és az ipari szennyezés okozná ezeket a mállásokat. A kölni dóm esetében az 1800-as évből, a bambergi dóm esetében az 1533-as évből származó iratokban a meleg és a fagy, valamint az eső hatására tönkremenő szobrokrol lehet olvasni.

Megnőtt a napraforgó becsülete

Kísérletsorozat kezdődött Szegeden

Évente háromszor lesz betakarítás, ha elkészül a Szegedi Gabonatermesztési Kutató Intézetben az új üvegház. Három évi munkát zsumogórnak itt össze, egy évre. Ez szinte fantasztikusnak tűnik, pedig ahhoz, hogy a hazai napraforgó-termesztés jelenlegi lemaradását mielőbb behozzuk, szükséges a kutatási tevékenységet is meggyorsítani.

Mind ez ideig mostoha gyerekek volt Magyarországon a napraforgó. Az a gyakorlat alakult ki, hogy mindig a legrosszabb és a félreeső földeket vetették be a gazdaságok vele. Ezért nem is születtek jó termésátlagok. Az 5-6 mázsa napraforgó-mag hektáronként nem biztosította a gazdaságos termesztést. Következésképpen a vetésterület is évről évre csökkent. Néhány éve derült ki, hogy a napraforgó mennyire jelentős kultúránövénny lehetne népgazdaságunkban. Ezért az V. ötéves terv a vetésterület 20 százalékos és a termésnyerés 40 százalékos növelését irányozza elő. A jelenlegi 130 ezer hektár vetésterületet 1980-ig 145 ezerre kell emelni. A termésátlagoknak a 12 mázsa helyett, el kell érni legalább a 17 mázsát hektáronként. Ehhez azonban megfelelő fajtákra van szükség, főleg új, nagy terméshozamú és magas olajtartalmú hibridekre.

A Szegedi Gabonakutató Intézet eddig is sokat tett a hazai napraforgó-termesztés fellendítése érdekében. A lelkiismeretes és következetes fajtafenntartó munkájuk eredményezte, hogy a WNIINK 6540-es szovjet és az intézetben előállított új GK 70-es fajta termesztése elterjedt az országban.

Vajon mi teszi szükségesé a napraforgó-termesztés területi növelését? Az ötödik ötéves terv miért irányozza elő a fejlesztést? Ilyen, és ehhez hasonló kérdések ötlenek fel, ha az új képzelésekről esik szó. Egyszerű pedig a magyarázat. A napraforgó, a korszerű táplálkozás kialakításában nagyon jelentős szerepet játszik. A növényi olajok, mint az egészséges étrend leglényesebb tartozékai, az egész világon, így Magyarországon is évről évre jelentősebbek. Az ételajfogyasztásunk jelenleg még nagyon alacsony, mindössze 4,8 kilogramm fejtenként az évi átlag, de várhatóan 1980-ig ez másfél kilogrammra emelkedni fog.

Emellett nagyon keresett exportcikk is a növényi olaj. Az olajkinyerés után visszamaradó dara pedig rendkívül jó és koncentrált takarmánynak itt össze, egy évre. Ez szinte fantasztikusnak tűnik, pedig ahhoz, hogy a hazai napraforgó-termesztés jelenlegi lemaradását mielőbb behozzuk, szükséges a kutatási tevékenységet is meggyorsítani.

A felszaporodott gondok miatt a kutatóintézetekben is emelkedtek a megoldásra váró feladatok. De nemcsak hazánkban nőtt meg a napraforgó „becsülete”, hanem az egész világon is. Az ENSZ Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Szervezete, a FAO is előtérbe helyezte a napraforgó-kutatást. Programot dolgoztak ki, melyben a Szegedi Gabonatermesztési Kutató Intézet is részt vesz. A fő közös tevékenység, a különböző hibridek és fajták összehasonlító kísérleteiből, a napraforgó betegségeinek felkutatásából, a vegyszeres gyomirtás hatásának vizsgálatából és a beltartalmi értékek meghatározásából áll.

A FAO évente elküldi a szegedi intézetnek is, természetesen kísérletre, a legújabb hibrideket, fajtákat. E tevékenységet az intézet már korábban elkezdte, tavaly például 30 külföldi hibridet — főként francia, román és amerikai anyagot — próbált ki. A FAO mellett a KGST országai is kiemelten foglalkoznak az új, nagy termőképességű napraforgó-hibridek létrehozásában. Eddig Románia érte el a legjelentősebb sikereket.

Most Szegeden kezdődött egy új kutatási sorozat. Dr. Miseta Vendel főmunkatárs fajtafenntartó munkája mellett az újabb hibridek előállítását dr. Frank József munkatárs végzi. Munkájához a József Attila Tudományegyetem növényélettani tanszéke is segítséget nyújt. A fokozódó feladatok miatt az intézet a nemesítői és agrotechnikai tevékenységét is bővíteni kívánja. A felgyorsított kutatási program teljesítését szolgálja majd az intézet udvarán épülő új üvegház is. A nemesítői és kutatási munkában ez rendkívül nagy előnyt és segítséget jelent. A kutatási eredmények hamarabb megszülehetnek és a mezőgazdasági üzemek is jóval korábban kezdhetik el a napraforgó gazdaságos és iparszerű rendszerben történő termesztését, a hazai és külföldi szükségleteknek megfelelően.

R. F.

Az V. ötéves terv sikeréért

A TESZÖV felhívásáról

Az V. ötéves terv feladatainak teljesítése, illetve túlteljesítése a téészek kollektíváinak is aktívabb cselekvését igényli, mert a hús, a sertés, a szarvasmarha, a tej, a gabona, s a zöldség-termesztés jelentős fejlődése is szerepel az előirányzatban. Csongrád megye termelőszövetkezetei nagyon sok ágazatban vállalhatnak többlet feladatot, mivel az országos eredményektől eddig sokszor elmaradtak. A célok jó munkaszervezéssel, az újabb és megfelelőbb technológiák alkalmazásával, a takarékosabb gazdálkodással érhetőek el. A közös célokat, feladatokat az üzemek vezetőknek és dolgozóknak is ismerni kell, sőt saját gazdaságainak határain is túl kell tekinteni. A népgazdaság általános céljait és gondjait ismerve kell a téészre háruló részfeladatokat teljesíteni. Ezért határozott úgy a megyei TESZÖV, a Minisztertanács május 15-i határozata alapján, hogy munkaverseny-felhívással fordul a téészekhez, az V. ötéves terv kitűzött feladatainak teljesítésére.

A TESZÖV felhívásáról dr. Farkas Miklós titkárhelyettesétől tájékozódunk: — A munkaverseny-mozgalom nem új a termelőszövetkezetekben. Korábban is volt mindig idényszerű verseny, s ez szép eredményt hozott. Az ilyen versenyről nem mondtunk le, inkább kiegészítjük a téészek egész évi, sőt az V. ötéves terv időszakára kidolgozott vállalásaival. Június 30-ig kellett a téészek tagjainak és a vezetőiknek konkrétan meghatározni felajánlásukat és beküldeni a TESZÖV-höz. Évenként rendszeresen fogjuk ellenőrizni a teljesítéseket.

— A munka megkönnyítése a közelmúltban a téészek párttitkárait és munkaverseny-felelőseit értekezleten tájékoztattuk a legfontosabb szempontokról. Az előadók, a vállalatok elvi és gyakorlati kérdéseiről, valamint a szocialista brigádok szervező munkájáról és kezdeményező szerepéről tájékoztatták a hallgatókat. Természetesen egyedi nehézségek, megtorpanások megoldásában is segítséget nyújtunk.

A figyelmet a legfontosabb feladatokra igyekszünk összpontosítani, mint a nagyüzemi termelési módszerek, és a korszerű agrotechnika alkalmazásának gyors elterjesztése. Véleményünk szerint a versenymozgalomnak elsősorban erre kell épülnie. Nagyon lényeges még a munkaszervezés, hiszen a mezőgazdaságban különös hangsúlyt kap a megfelelő időben és minőségben végzett munka.

— A Kiváló Szövetkezet cím elnyerésében az előző évi eredményekhez viszonyítunk majd, és a munkafelajánlások teljesítését mérleljük. Az esélyes téésznél egyetlen ágazat sem lehet veszteséges, csak nyereséges. A kollektívák mellett az egyének jutalmazását is szorgalmazni fogjuk. Eddig a

téészekben nem volt megfelelő a kiváló dolgozók anyagi és erkölcsi elismerése. A téész-vezetők nem éltek úgy a lehetőségeikkel, mint a vállalatok. A magasabb miniszteri kitüntetésekre is kevés volt a felterjesztés.

— A versenymozgalomban való részvétel a közös földterület jobb kihasználása mellett a háztáji gazdálkodás eredményeinek növelését is jelenti. Különösen a szocialista brigádok tehetek véleményünk szerint nagyon sokat a háztáji fejlesztésének ügyében.

A téész-irodáknak a napokban vitatták meg a tagok esténként, munka után, hogy milyen feladatot vállalnak el, s mi lesz a többlet felajánlásuk.

Mennyi szabadság jár a nyugdíjas dolgozónak?

G. J.-né szegedi olvasónk több éve nyugdíjasként dolgozik. Mielőtt nyugdíjazták volna, akkor évi 24 nap szabadságra volt jogosult. Most munkahelyén csak 12 nap szabadságot kap. Arra kíváncsi, hogy a nyugdíjas dolgozó aki teljes elfoglaltsággal egész évben dolgozik, hány nap szabadságra jogosult, ha már a nyugdíjazás előtt évi 24 munkanapot kapott.

A munkajogi szabályok szerint a munkaviszonyban álló nyugdíjas dolgozó jogosult mindazokra a járandóságokra (munkaszüneti nap díjazása, szabadság, munkabér stb.), amelyekre az egyéb, vele együtt munkaviszonyban levő és azonos körülmények, munkaidő-beosztás stb. mellett munkát végző (nem nyugdíjas) dolgozókat megilletik. A nyugdíjas dolgozónak is ugyanazok az elvek szerint jár a fizetési szabadság, mint a többi dolgozónak. Ennek megfelelően a nyugdíjas dolgozó szabadságát a ledolgozott idő arányában kapja meg. Ez pedig azt jelenti, hogy a nyugdíjas részére is meg kell állapítani az évi szabadságot. A munkaviszonyban töltött idő alapján

járó szabadság megállapításánál a nyugdíjazást megelőzően munkaviszonyban töltött két év után egy nap pótszabadság jár. A 12 nap alapszabadsággal együtt azonban az évi szabadság a 24 munkanapot nem haladhatja meg. Például az a nyugdíjas, aki 1260 órát (hat hónapot) dolgozik, évi szabadságának a felére jogosult. Az évi rendszeres szabadság megilleti a nyugdíjast akkor is, ha a törvényesnél rövidebb munkaidőre alkalmazták. Ha az így alkalmazott nyugdíjas minden nap dolgozik, a szabadság ugyanolyan mértékben megilleti, mint a törvényes munkaidőben foglalkoztatottakat: vagyis évi szabadságát teljes egészében megkaphatja. A szabadság alatti átlagkereset

a munkaidőjével arányos. Így például, ha a nyugdíjast hetenként hat napon át napi háromórás munkaidőben foglalkoztatják, akkor egy szabadságnapra három órai átlagkereset jár.

Olvasónk — mivel minden nap dolgozik — a napi átlagkeresetre jogosult. A munkahelyén az évi 12 napot rosszul állapították meg. Ha a nyugdíjas dolgozót a törvényesnél rövidebb munkaidőben foglalkoztatják, vagyis a hét meghatározott napjain végző munkát, szabadságideje is a munkában töltött napok szerint arányosan csökken. Például, ha a nyugdíjas nem dolgozik minden nap, hanem csak minden második nap, úgy szabadságának egyharmadát kaphatja.

Olvasónknak azt tanácsoljuk: kérje az elmaradt szabadságának kifizetését. Ha vita merül fel, akkor forduljon panasszal a munkahelyi illetékes munkügyi döntőbizottsághoz.

Dr. V. M.

Jármű-góliátok az utakon

Közutainkon ritkán találunk hatalmas szállítójárművekkel, óriási járműkülönlegességekkel. Hogy nagy terjedelművel, az átlagosnál nagyobb súlyokkal ne akadályozzák a forgalmat és ne rongálják útjainkat, csak meghatározott időben és útvonalon közlekedhetnek. Haladásuk irányát előre meg kell tervezni, ami nem kis szakértelmet, gondosságot és tapasztalatot kíván. Pontosan ismerni kell például, hol milyen kanyarok, milyen széles utak, mekkora teherbírási hidak vannak. Vigyázni kell arra is, hogy a legrovidebb utat jelöljék ki számukra, mert a járművekért óriási összegeket fizetnek a szállítótársulatok.

Kétféle különleges járművel találkozhatunk: a túlméretessel és a túlsúlyossal. Túlméretesnek számít az a jármű, vagy járműszerelvény, amely 2,5 méternél szélesebb, 4 méternél magasabb, hossza pedig meghaladja a KRESZ-ben előírtakat. A múlt évben a legszélesebb jármű 6,44 méter, a legmagasabb 5,6 méter, és a leghosszabb szerelvény 45 méter volt. Ilyen óriási szállítmány elindulása előtt perze rendszerint előre bejárják az útvonalat, megvizsgálják a veszélyes szakaszokat. A szerelvény olykor lépésben halad, és sárga villogó lámpával ellátott gépkocsi megy előtte. A nehéz szakaszokon a szembejövő forgalmat leállíthatják, a hidakra pedig olykor csak úgy hajthat rá, ha minden más járművet kizártak onnan.

Ezek a különleges forgalmi szabályok sokszor a túlsúlyos járművekre is vonatkoznak. Túlsúlyossá válik egy jármű, ha a tengelyterhelése egy bizonyos határt meghalad. Itt figyelembe veszik azt is, hogy két egymás után következő tengely mi-

lyen messze van egymástól. Ha a távolság kisebb két méternél, vagyis a tengelyek ikertengelyek, túlsúlyossá akkor válik a jármű, ha az ikertengelyre együttesen 16 tonnánál nagyobb teher nehezedik. Ha a kocsi tengelyei két méternél távolabb vannak egymástól, a túlsúly akkor lép fel, ha egy tengelyre tíz tonnánál nagyobb terhelés esik.

A pontos mérés nem érdektelen a szállító szemszögéből, mert a kilométerenként fizetett összeg nem csekély. Ikertengely esetében például a tíz tonna többlet után 250 forint, egy tengely esetében pedig már négy tonna túlsúly után 160 forint a kilométerenként fizetendő összeg.

A járműveket mozgó mérőkocsik ellenőrzik az utakon, és ha nincs útvonalengedélye, az üzemeltető vállalata az eredeti, egyébként is magas díj tízszeresét fizeti büntetésként. Olykor maguk a fuvarozók lépődnek meg, hogy járművük túlsúlyos, mert kiderül, hogy a szakértőtlen rakodás közben nem egyenletesen terítették a terhet a rakfelületen, hanem az egyik tengelyt túlsúlyosan megterheltek. Sajnos a büntetések száma az elmúlt években állandóan emelkedett.

A túlsúlyos járművek rendszerint olyan hatalmas terhet szállítanak — például munkagépet, berendezést, szerkezeti elemet — amelyet nem lehet vagy nem érdemes megbontani. Tavaly a legnagyobb szállítmány egy 221 tonnás transzformátor volt.

Abrahám Ferenc